

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Методика навчання української мови в закладах середньої освіти»

Ступінь освіти	<u>Бакалавр</u>
Освітня програма	<u>Українська мова та література</u>
Тривалість викладання	<u>8 чверть</u>
заняття:	<u>весняний семестр</u>
лекції:	<u>2 години</u>
практичні роботи:	<u>1/2 годин</u>
Мова викладання	<u>українська</u>

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»: <https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=3186>

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти

Онлайн-консультації: Office 365, Microsoft Teams

Кафедра, що викладає

філології та мовної комунікації

Викладач:

Луценко Валентина Іванівна

Доцент, кандидат педагогічних наук

доцент кафедри філології та мовної комунікації,
кандидат педагогічних наук, доцент

Персональна сторінка

E-mail: Lutsenko.V.I@nmu.one

1. Анотація до курсу

Курс «Методика навчання української мови в закладах середньої освіти» – важливий етап у формуванні педагогічної майстерності студента-філолога. Опрацювання курсу методики навчання української мови допоможе студентам оволодіти основними знаннями і вміннями, необхідними вчителю-словесникові.

Навчальний процес передбачає лекції, практичні заняття, самостійну роботу. Підготовка до практичного заняття складається з двох етапів. На першому студент-філолог знайомиться із системою запитань та вивчає основний теоретичний матеріал. Опрацювання наукових відомостей та ознайомлення з методичними засадами, закладеними в працях із лінгводидактики, – важливий етап для формування теоретичного підґрунтя майбутньої професійної діяльності. Робота з рекомендованою літературою вчить виявляти, критично осмислювати та творчо використовувати кращі надбання педагогічного досвіду.

Другий етап – виконання практичних завдань, основне призначення яких навчити свідомо набувати власного досвіду викладання української мови в середніх закладах освіти. На практичному занятті студенти формують навички застосовувати загальні й часткові дидактичні методи та прийоми в навчанні рідної мови, обирати відповідні форми роботи, оцінювати їхню ефективність, що надалі повинно забезпечити розвиток професійної майстерності, удосконалення вмінь реалізувати успішну педагогічну взаємодію під час навчального процесу в закладах середньої освіти. Практичні завдання побудовано на засадах творчого підходу, з урахуванням можливостей залучення здобутих теоретичних знань.

2. Мета та завдання курсу

Мета дисципліни – забезпечити майбутніх фахівців знаннями про зміст і структуру курсу української мови в закладах середньої освіти; шкільної програми з української мови; чинних підручників для 5–11 класів; дидактичними основами навчання мови; традиційними та інноваційними методами і прийомами навчання української мови; уроком як основною формою організації навчально-виховного процесу та його типами; методикою вивчення основних питань шкільного курсу мови (фонетики, лексики, будови слова і словотвору, морфології, синтаксису, культури мовлення); із позакласною роботою з української мови в закладах середньої освіти.

Завдання:

- формувати у студентів уміння реалізовувати дидактичні принципи навчання української мови в середній школі;
- виробляти вміння вибирати необхідний метод проведення конкретного уроку;
- вміння реалізовувати відповідні прийоми навчання;
- використовувати необхідний тип уроку залежно від теми уроку, рівня знань учнів тощо;
- навчати учнів виокремлювати особливості навчання того чи іншого розділу мовознавчої науки.

3. Результати навчання

У результаті вивчення курсу студент повинен:

- основні принципи самоосвіти: неперервність, цілеспрямованість, єдність загальної та професійної культур, взаємозв'язок і наступність, доступність, випереджальний характер, перманентність переходу від нижнього рівня до вищого;
- передбачити шляхи власної самореалізації, підвищення культурного, освітнього, професійного та наукового рівнів, отримання задоволення від виконаної роботи;
- аналізувати результати індивідуального досвіду роботи над науково-дослідною проблемою формування висновків і пропозицій;
- ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати;
- бути здатним до саморефлексії, самооцінки, самоідентифікації;
- знати фонетичну, лексичну, граматичну, стилістичну будову та основні інтонаційні моделі мови;
- описувати основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних інноваційних методів;
- продемонструвати правильне оформлення усного мовлення та письма у межах вивченого матеріалу;
- здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів;
- інтерпретувати, впорядковувати класифікувати та систематизувати отриману інформацію з різних баз даних;
- здатність підбирати систему завдань для контролю і корекції знань під час професійної діяльності;
- знати сучасні прогресивні принципи, методи і прийоми розкриття суті мовних і мовленнєвих явищ; зміст та вимоги шкільної програми, особливості навчання і вивчення різних розділів шкільного курсу мови; норми оцінювання усних відповідей та письмових робіт учнів;
- уміло використовувати основні положення лінгводидактичної науки для побудови ефективного процесу навчання української мови учнів 5-11 класів;
- розробляти конспекти уроків різних типів, добирати систему лінгвістичних вправ, володіти методикою їх виконання в процесі вивчення певних мовних явищ;
- добирати й аналізувати науково-методичну літературу з проблеми;
- обстежувати мовлення учнів (стан звуків мови, активний і пасивний словник, граматична правильність, розвиток діалогічного й монологічного мовлення).

4. Структура курсу ЛЕКЦІЇ

1. Методика навчання української мови як наука та навчальна дисципліна в загальноосвітніх закладах. Предмет, об'єкт і завдання методики мови. Різновиди методики. Зв'язок методики мови з іншими дисциплінами. Підходи до навчання української мови в закладах середньої освіти. Принципи навчання української мови.   Документи, які регламентують навчання української мови в середніх закладах освіти. Українська мова як навчальна дисципліна в державному стандарті загальної середньої освіти, базовому навчальному плані, типовій освітній програмі та типовому навчальному плані.
2. Програми і підручники з української мови. Навчальні програми з української мови для 5-9 та 10-11 класів (профільний рівень та рівень стандарту). Мета, завдання та основна ідея навчання української мови в середній школі. Компетентнісний підхід до навчання української мови: аналіз 10 ключових компетентностей. Поняття «наскрізної лінії», характеристика 4 наскрізних ліній програми. Змістові лінії програми. Зміст та завдання «методичних рекомендацій щодо викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах». Календарно-тематичне планування з української мови як обов'язковий документ для вчителя-словесника.
3. Психологічні й дидактичні основи навчання української мови   Функції мови і мовлення. Структура мовленнєвої діяльності. Усне і писемне мовлення. Психічні процеси уваги, пам'яті, мислення. Знання, уміння та навички.
4. Методи, прийоми і засоби навчання української мови. Загальні поняття про методи і прийоми навчання української мови. Класифікація методів за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці. Характеристика методу розповіді вчителя (пояснення, лекція), його особливості. Метод бесіди, його аналітико-синтетична основа, різновиди цього методу. Метод спостереження і аналізу мовних явищ, його значення в організації пізнавальної активності учнів. Організація самостійної роботи учнів і метод роботи за підручником. Метод вправ і система роботи над виробленням мовних умінь і навичок.
5. Інтерактивні методи навчання української мови. Програмоване та комп'ютеризоване навчання на уроках української мови. Алгоритмізація – важливий прийом у вивченні мови. Проблемне вивчення мови як активний метод навчання. Інтерактивні технології на уроках української мови. Системний підхід до вивчення мови. Інтенсифікація навчання на уроках української мови.
6. Типи уроків з української мови, їх структура і методика проведення. Урок як основна форма організації навчально-виховного процесу. Основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі розвитку школи. Мета і зміст уроку української мови. Проблема типології уроків. Наукові основи змісту уроку мови в середніх навчальних закладах. Вибір методів, прийомів і засобів навчання на уроках. Виховна спрямованість уроків мови.   Методика визначення мети уроку. Зміст уроку та його організація.   Типи уроків з рідної мови. Структура уроку. Характеристика основних структурних елементів уроку.
7. Методика навчання фонетики, орфоєпії й графіки. Лінгвістичні основи навчання фонетики. Аналіз змісту розділу «Фонетика» в чинних програмах і підручниках з української мови. Методи навчання фонетики, прийоми формування в учнів орфоєпічних дій. Шляхи подолання фонетичних діалектизмів у мовленні учнів. Попередження помилок, викликаних явищем інтерференції.
8. Методика навчання лексикології і фразеології, будови слова   Загальні особливості вивчення лексикології, фразеології. Етапи вивчення лексикології, фразеології. Аналіз змісту розділу лексики, фразеології в чинних програмах. Принципи вивчення лексикології та фразеології.

Методи, прийоми, засоби, навчання лексики, фразеології. Шляхи формування лексичних умінь. Розбір слова за будовою. Система тренувальних вправ.

9. Методика навчання морфології. Етапи, завдання і значення вивчення розділу «Морфологія» у середній школі. Особливості вивчення іменних частин мови. Методика вивчення дієслова і дієслівних форм. Актуальні проблеми методики вивчення службових частин мови. Методи і прийоми теоретико-практичного вивчення частин мови.

10. Методика навчання синтаксису. Етапи, завдання і значення вивчення розділу «Синтаксис» у школі. Методи і прийоми вивчення синтаксису. Система тренувальних вправ. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу «Синтаксис», що розміщені в шкільних підручниках з української мови (8-9 класи). Методика проведення уроків закріплення знань, умінь та навичок із синтаксису та аналіз уроків цього типу. Шляхи подолання труднощів у вивченні головних і другорядних членів речення. Сучасні підходи до вивчення односкладних і неповних речень (з урахуванням різнотипних шкіл).

11. Методика вивчення та стилістики й культури мовлення. Загальні особливості вивчення розділу. Лінгводидактичні основи вивчення стилістики та культури мовлення. Основні аспекти роботи зі стилістики та культури мовлення в школі. Види стилістичних вправ.

12. Методика формування орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів. Система завдань на уроках з української мови. Основні помилки та робота над їх виправленням. Типологія вправ з української мови в загальноосвітній школі. Основні завдання та цінність вправ на уроках мови. Класифікації усних та письмових вправ у методичній літературі. Класифікації помилок. Робота над їх виправленням.

13. Система завдань на уроках з української мови. Види диктантів, методика їх проведення. Основні помилки та робота над їх виправленням. Типологія вправ з української мови в загальноосвітній школі. Диктант як орфографічно-пунктуаційна вправа. Місце диктантів у системі вивчення шкільного курсу української мови. Вимоги до підбору текстів диктантів. Види диктантів. Методика написання різних видів навчальних диктантів. Контрольний диктант, методика його написання.

14. Наукові основи мовленнєвої діяльності учнів Навчання рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності Становлення методики мовленнєвого розвитку учнів Зв'язне мовлення як методичне поняття. Зв'язне мовлення в лінгвістиці, психології, психолінгвістиці. Значення і завдання роботи з розвитку зв'язного мовлення. Перекази в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Їх види та характеристика. Твори в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Уміння, які набувають учні під час написання творів.

15. Спецкурси і факультативи в системі профільного навчання Позакласна робота з української мови Спецкурси і факультативи в системі профільного навчання Уявлення про спецкурси й факультативи з української мови. Значення й завдання спецкурсів і факультативних занять з української мови в школі. Особливості організації й планування роботи факультативних груп. Програми спеціальних та факультативних курсів. Принципи організації позакласної роботи. Зв'язок позакласної роботи з роботою в класі. Види позакласної роботи. Вимоги до учнівських досліджень у системі МАН.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

1. Методика навчання української мови як наука та навчальна дисципліна.
2. Програми і підручники з української (рідної) мови.
3. Психологічні й дидактичні основи навчання української мови.
4. Методи та прийоми навчання української мови. Сучасний урок української мови, його структурні елементи. Типи уроків з української мови, їх структура, методика проведення.
5. Інтерактивні методи навчання української мови.
6. Типи уроків з української мови, їх структура і методика проведення.
7. Методика навчання фонетики, орфоепії й графіки.

8. Методика навчання лексикології і фразеології, будови слова.
9. Методика навчання морфології.
10. Методика навчання синтаксису.
11. Методика вивчення та стилістики й культури мовлення.
12. Методика формування орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів.
13. Система завдань на уроках з української мови. Види диктантів, методика їх проведення.
14. Наукові основи мовленнєвої діяльності учнів Навчання рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності.
15. Спецкурси і факультативи в системі профільного навчання Позакласна робота з української мови.
16. Колоквіум на тему «Сучасний урок української мови в закладах середньої освіти».

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

На лекційних заняттях обов'язково мати з собою гаджети зі стільниковим інтернетом. Активованій акаунт університетської пошти (student.i.p.@nmu.one) на Офіс365.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни на підставі **поточного оцінювання** знань за умови, якщо набрана кількість балів із поточного тестування, самостійної та індивідуальної роботи складає не менше 60 балів.

Максимальне оцінювання:

Теоретична частина	Практична частина		**Бонус	Разом
	*Відповіді на практичних заняттях	Контрольна тестова робота		
30	30	35	5	100

*При несвоєчасному складанні тем практичних занять максимальна оцінка знижується на 2 бали.

**Бонусні бали нараховуються за регулярне відвідування занять (не більше двох пропусків без поважних причин за всіма видами занять) та наявність конспекту лекцій.

Теоретична частина оцінюється за результатами виконання завдань, що вимагають теоретичного осмислення вивченого матеріалу на основі усного опитування студента, виконання індивідуальних завдань, підготовки презентацій, усних і письмових розгорнутих відповідей на поставлені викладачем запитання.

Практична частина оцінюється за результатами усних відповідей студента на практичних заняттях, захисту конспектів уроків; письмового опитування (виконання практичних завдань, тестування, взаємооцінювання відповідей студента). Практична робота передбачає написання

конспектів уроків різних типів та публікацію двох найкращих із них на українському освітньому онлайн-порталі для вчителів «*На Урок*».

Семестровий контроль проводиться як підсумковий контрольний захід і є обов'язковим для всіх студентів. Семестровий контроль здійснюється з метою оцінки результатів навчання студента на окремому завершеному етапі. Відповідно до навчального плану, семестровий контроль проводиться у формі іспиту (підсумкова семестрова контрольна робота чи підсумковий семестровий тест) в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою дисципліни, у терміни, передбачені графіком навчального процесу.

Результати семестрового контролю фіксуються за 100-бальною системою окремою графою в «Журналу обліку поточного та підсумкового контролю успішності студентів» з позначкою СК (семестровий контроль) на сторінці, що відведена для конкретної дисципліни.

Остаточною оцінкою з дисципліни за семестр, яка вноситься до «Відомості обліку успішності», є підсумкова оцінка семестрового контролю, що розраховується як середньоарифметична балів семестрового контролю та балів підсумкової оцінки поточного контролю.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Політика щодо академічної доброчесності регламентується «Положенням про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка»». http://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/System_of_prevention_and_detection_of_plagiarism.pdf.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація) робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. Викладач зобов'язаний у такому випадку видати інше індивідуальне завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Усі письмові запитання до викладача щодо навчальної дисципліни можуть надсилатися на персональну корпоративну електронну пошту, на платформу Teams та на вайбер викладача.

7.3. Політика щодо перекладання

Роботи, які надано викладачеві для перевірки із порушенням термінів, оцінюються нижчими балами. Перекладання відбувається із дозволу декана у разі поважної причини (наприклад, хвороба).

7.4 Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням, він має право опротестувати виставлену оцінку у встановленому порядку.

7.5. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти відвідування занять є обов'язковим. Причиною невідвідування занять є хвороба, участь в університетських заходах, навчання за індивідуальним графіком та академічна мобільність, що задокументовано. Про причину відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача особисто або через старосту та самостійно надолужити пропущений матеріал.

У разі міжнародної мобільності навчання може відбуватись в он-лайн режимі.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базові

1. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови : Навчально-методичний посібник. Для студентів українського відділення філологічного факультету / Оксана Костів, Олеся Сколоздра-Шепітко. Львів, 2018. 202 с.
2. Луценко В.І. Методика навчання української мови в закладах середньої освіти. Методичні рекомендації до практичних занять бакалаврів спеціальності 035 Філологія / В.І. Луценко ; Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2021. 54 с.
3. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М.І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

8.2 Додаткові

4. Береш О.І., Гнаткович Т.Д., Ківежій О.В. Шкурда М.І. Українська мова. 5–9 класи. Програми факультативних курсів для загальноосвітніх навчальних закладів. Ужгород: Гражда, 2015. 68 с.
5. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : навч.-метод. посібник / О.М. Біляєв. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
6. Караман С. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: Посібник для студентів пед.університетів та інститутів / колектив авторів М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман/ за ред. М. І. Пентиліук: Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
7. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Українська лінгводидактика в іменах : словник-довідник / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. Львів, 2011. 237 с.
8. Луценко В.І. Методика вивчення повнозначних частин мови на функціонально-стилістичних засадах в основній школі : Дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Луценко Валентина Іванівна. Херсон, 2009. 323 с.
9. Луценко В.І. Особливості навчання тексту-опису / В. І. Луценко // *Українська мова і література в школі*. 2007. № 3. С. 13-15.
10. Мацько Л., Мацько О., Калита О. Новий підхід до переказу з творчим завданням / Л. Мацько, О. Мацько, О. Калита // *Дивослово*. 2007. № 5. С. 2-6.
11. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
12. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посібник для студентів / Кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
13. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; [за ред. О. І. Пометун]. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
14. Програми курсів за вибором і факультативів з української мови. 8-11 класи / За заг. ред. К. В. Таранік-Ткачук. Київ : Грамота, 2012. 272 с.
15. Філоненко Л. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення: методика мови / Л. Філоненко // *Українська мова і література в школі*. 2007. № 1. С. 9-14.